

**ประติมากรรมรูปบุคคล
เมืองโบราณคูบัว:
รูปแม่พระเครื่องของแตงกาย
และเครื่องประดับ**

ep.1 พระโพธิสัตว์

โดย: นางสาวสุกัญญา เรือนแก้ว ภัณฑารักษ์ชำนาญการ
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี สำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี

เมืองโบราณคูบัว

เมืองโบราณคูบัว ตั้งอยู่ในเขตตำบลคูบัว อำเภอเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดราชบุรีไปทางใต้ประมาณ 5 กิโลเมตร

มีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน ขนาดประมาณ 800 x 2000 เมตร มีคูน้ำคันดินล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน

-ทิศเหนือติดต่อกับลำห้วยคูบัวที่เกิดจากภูเขาทางด้านตะวันตกไหลลงคูเมืองด้านทิศเหนือและไหลลงสู่แม่น้ำอ้อมที่ตำบลเวียงทูน

-ทิศใต้ติดกับที่ราบลุ่มห่างจากชายฝั่งทะเลปัจจุบันประมาณ 25 กิโลเมตร

-ทิศตะวันออกอยู่ห่างจากแม่น้ำอ้อม (แม่น้ำแม่กลองสายเก่า) ประมาณ 2 กิโลเมตร

-ทิศตะวันตกขนานกับทางรถไฟสายใต้ และมีลำห้วยชินสีห์ไหลผ่าน

การดำเนินงานทางโบราณคดี พบหลักฐาน
เนื่องในศาสนาและชีวิตประจำวัน ได้แก่
สถูปและวิหารส่วนใหญ่อีกด้วยอิฐ พระพุทธรูป
พระพิมพ์ พระบรมสารีริกธาตุ ธรรมจักร พระโพธิสัตว์
ประติมากรรมรูปบุคคล ประติมากรรมรูปสัตว์
ภาชนะดินเผา เหรียญเงิน แวดินเผา ลูกกระสุนดินเผา
หินดู่ หินบดยา และเครื่องประดับ เช่น ต่างหู ลูกปัดแก้ว

“ **ประติมากรรมรูปบุคคล หมายถึง งานศิลปกรรมที่สร้างขึ้นด้วยการปั้น และการแกะสลัก ให้เกิดรูปทรงใหม่ลักษณะ หูมต่ำ หูมสูง และลอยตัวเป็นรูปบุคคล โดยทำจากดินเผาและปูนปั้น** ”

ประติมากรรมรูปบุคคลในการศึกษา นี้ ได้แก่ พระโพธิสัตว์ เทวดาหรือบุคคลชั้นสูง บุคคลสามัญ และชาวต่างชาติ

พระโพธิสัตว์

พระโพธิสัตว์ที่พบจากเมืองโบราณคูบัวมีลักษณะโดยรวม คือ พระพักตร์รูปไข่ และพระพักตร์เหลี่ยม พระขมวดอกกันเป็นรูปปีกกา พระเขตรเหลือบต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์แย้มสรวล ประทับยืนตรีกังค์ ไไม้ทรงฉลองพระองค์ ทรงผ้าห่มยาวและส้นเรียบไม่มีริ้ว สามารถจัดกลุ่มตามรูปแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1

กลุ่มที่ 2

กลุ่มที่ 3

กลุ่มที่ 1

อสนีหยัสโยปวัต
มีหัวและขาเลียงผา
ห้อยลงมา
แสดงความเป็น
หีบวช

ประดับพระอมิตากะพุทธรเจ้า
ที่มุนหวยผม

พระเกศาเกล้าหวย
แบบชฎามกุฎ

พระเกศาม้วนโรลประพระอังสา

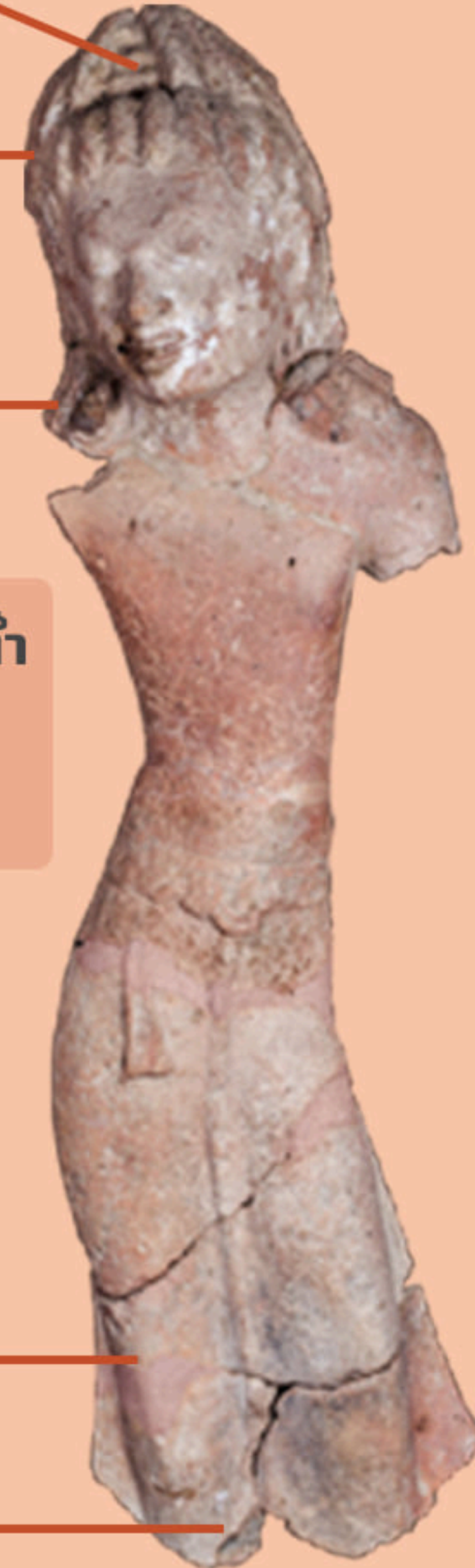
พระพิภตรูปไข่ พระเขตรเหลือบต่ำ
พระขม่งตอกันเป็นรูปปีกกา
พระหาลีกโด่ง พระโอษฐ์เล็ก
และแยมสรวล

ปั้นเหน่งแบบเส้นเชือก

หุ้งผ้าโรตียาวกรอมเท้า

ประดับยี่หตรีกังค์

พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

กลุ่มที่ 2

พาทูร์ติดตาบเพชรพลอย

อุทรพีพระเรียบ

พระพิกตร์เหลี่ยม
พระเหตรเหลี่ยมต่ำ
พระขงตอกันเป็นรูปปีกกา
พระมหาสิขใหญ่ พระไอษฐ์หนา

ประทับยืนตรีภังค์

ทรงกรัณทมกุฎ
ประดับตาบเพชรพลอย

กระบังหน้าเรียบ

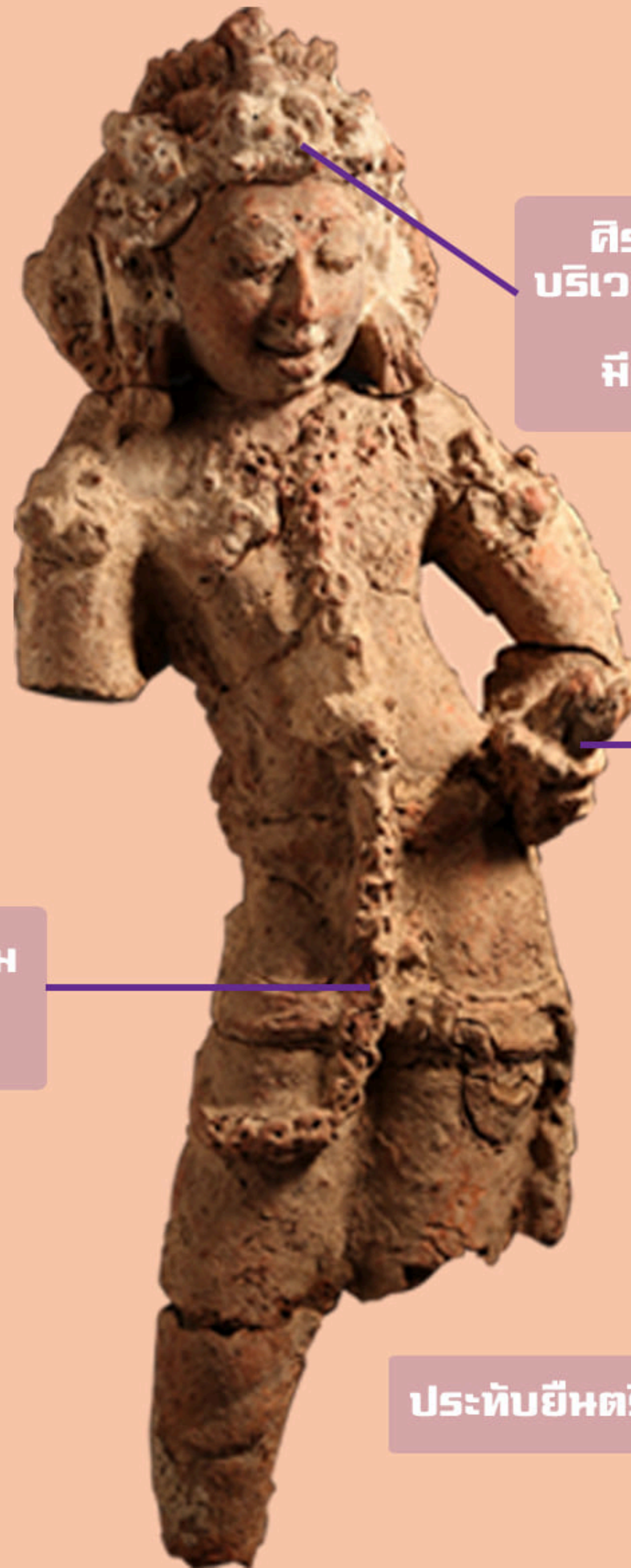
กรองตอเพชรพลอย

ยัชโยปวีตเส้นเชือก

กลุ่มที่ 3

ศิราภรณ์ประดับตาบเพชรพลอย
บริเวณด้านหน้า และด้านข้าง 2 ตาบ
พระเกศายาวเกล้าเป็นมวย
มีดอกบัวรองรับมวยพระเกศ

พระหัตถ์ซ้ายถือวัตถุคล้ายวัชระ
หรือดอกบัวตูม

ยัชโญปวีตไข่มุกมีตัวห้าม
พาดจากพระอังสาซ้าย
ยาวลงไปถึงพระชงฆ์

ประทับยืนตรีภังค์

พระโพธิสัตว์วัชรปาณี
พระพิภตรูปไข่
พระขมวดอกเป็นรูปปีกกา
พระเขตรเหลือบต่ำ พระหასีกโด่ง
พระโอษฐ์บางและแย้มสรวล

สรุป

พระโพธิสัตว์กลุ่มที่ 1 ได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียสกุลช่างต่าง ๆ ได้แก่ ชฎามุกุฏ ปรางค์การเกล้าพระเกศาและมัดเป็นมวยกลมกลางพระเศียร ใช้เส้นพระเกศา ในแนวนอนผูกคั่นระหว่างมวยพระเกศาและพระเกศาส่วนพระเศียร แสดงอิทธิพล ศิลปะคุปตะสกุลช่างสารนาท แต่มีการปรับปรุงใหม่โดยมวยพระเกศามีขนาดเล็กลง เส้นพระเกศาแผ่ลงมาด้านข้าง ทรงผมเป็นแบบม้วนโรลทั้งศีรษะม้วนขึ้นไปและ ตกลงมาประพระอังสา การทรงสายอชัญชัญปรีตที่เสียงผาวางตัว อย่างเป็น ธรรมชาติสืบเนื่องจากศิลปะคุปตะสกุลช่างสารนาท แต่มีลักษณะเป็นผ้าสไบคล้าย วาสรยชัญญปรีตในศิลปะปาละ ซึ่งกำหนดอายุพุทธศตวรรษที่ 14 ลงมา และ การทรงปั้นเหน่งแบบเส้นเชือกแสดงความเรียบง่ายแบบศิลปะคุปตะสกุลช่างสารนาท จึงกำหนดอายุพระโพธิสัตว์กลุ่มนี้ในพุทธศตวรรษที่ 14

พระโพธิสัตว์กลุ่มที่ 2 ทรงรัศมีทมกุกุที่มีอิทธิพลศิลปะปัลลวะ ปาละ และชวา การประดับตาบเพชรพลอยอุบะตุ้งตุ้งโดยการวางตัวให้ตาบประธานติดกับกระบังหน้า และมีตาบด้านข้างอีกสองตาบปรางค์ตั้งแต่ศิลปะคุปตะสกุลช่างสารนาท และศิลปะ วกาฏกะ-กาลารุจิ ตะวันตก กรองศอเพชรพลอยมีตั้งแหลมได้รับอิทธิพลจากศิลปะ ปาละที่ส่งมายังศิลปะชวาและศรีวิชัย การทรงอุทรพันระเรียบลักษณะเป็นผ้าผูกเรียบ ไม่มีลายที่แสดงอิทธิพลศิลปะวกาฏกะ-ปัลลวะ กำหนดอายุพระโพธิสัตว์กลุ่มนี้ใน พุทธศตวรรษที่ 14

พระโพธิสัตว์กลุ่มที่ 3 ได้รับอิทธิพลศิลปะอินเดียเช่นเดียวกับสองกลุ่มแรก ทรงยชัญญปรีตไข่มุกมีตัวห้ามในอิทธิพลศิลปะปาละ และทรงกฐิสูตรตรงแบบศิลปะ ปัลลวะ กำหนดอายุพระโพธิสัตว์กลุ่มนี้ในพุทธศตวรรษที่ 14

อ้างอิง

เชษฐ ติงส์ณัฐ. บทบาทของศิลปะอินเดียต่อเครื่องแต่งกายประติมากรรมบุคคลในเอเชียอาคเนย์.

โรงพิมพ์มติชน บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน), 2562.

พยุ่ง วงษ์น้อย และคณะ. “ลายศิลปะดินเผาเมืองคูบัว” รายงานผลการศึกษาโครงการศึกษาประติมากรรมดินเผาแบบทวารวดีที่เมืองคูบัว. ราชบุรี: ฝ่ายวิชาการ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 1 ราชบุรี, 2545.

วรุธ สุวรรณฤทธิ. “การศึกษาคติความเชื่อและรูปแบบของประติมากรรมปูนปั้นที่บ้านคูบัว” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (โบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2530.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. ศิลปะทวารวดี: วัฒนธรรมทางศาสนายุคแรกเริ่มในดินแดนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2562.

ที่มาของภาพ

สำนักศิลปากรที่ 1 ราชบุรี

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี